

At tænke tregrening – en levende form som beskytter

Af Hans Brodal

Hans Brodal, virksom i SEA, Socialøkologisk Forum i Göteborg. Har i mange år arbejdet med social udvikling af forskellige typer af virksomheder med særlig interesse for waldorfskolebevægelsen. Hovedvægten har ligget på at skabe forståelse for mellemmenneskelige processer, for det kollegiale lederskab med alt, hvad det indebærer af udfordringer i vor tid, ikke mindst på det individuelle plan. Det centrale udgangspunkt for de koncepter og metoder, som SEA stiller til rådighed, er, at de bygger på det antroposofiske menneskebillede. Oversættelse Ellen Thuesen – Artiklen har været bragt i tidsskriftet *Antroposofi i Norge*

En af opgaverne for den antroposofiske bevægelse er at danne sociale fællesskaber i bevidsthedsjælens tidsalder. I følge Rudolf Steiner har menneskeheden passeret tærsklen til den åndelige verden. Det gælder også konstellationer af mennesker, som danner grupper med en fælles opgave. Steiner drager en parallel mellem det, der sker, når enkelt-individer, respektive fællesskaber går over tærsklen. For det enkelte menneske findes «tærsklens vogter» som en beskyttelse mod at gå uforberedt over tærsklen. Men for grupper findes ikke modsvarende beskyttelse. I stedet opfordres menneskene i gruppen/virksomheden til at «tænke tregrening». Dette giver en tilsvarende beskyttelse mod den forvirring som ellers let kan dukke op i antroposofiske fællesskabsdannelser/virksomheder.

At tænke tregrening?

Rudolf Steiner siger: «Den som ser alvoren i vor tids sociale situation, må spørge sig selv: Hvordan kan jeg finde vejen til helbredelse af de sociale skadevirkninger, som jeg møder? Man ville ønske, at flere gik ind på denne vej, før det er for sent ... Samfundet og institutionerne er hidtil blevet dannet ud fra sociale instinkter.

I fremtiden må disse dannes ud fra en kultivering af disse instinkter.» De bærende ideer i Steiners samfundsbillede

er, at man i samfundet bør efterstræbe en tredeling. En erfaring, jeg har gjort, er, at dette også gælder indenfor de enkelte institutioner. Tredelingen indebærer:

- et kulturliv, hvor mennesker kan være skabende og stå frit i forhold til stat og næringsliv
- et retsliv, hvor ingen menneskers værdighed og ligeværd krænkes, og
- et økonomisk liv, som bygger på at dække de reelle behov.

Den såkaldte tregrenings-impuls slog den gang ikke gennem på samfundsniveau. Modstanden fra kapitalistiske og socialistiske interessegrupper var for stor. Men det førte til et konkret tregreningsinitiativ: den første steinerskole i Stuttgart.

I tidsskriftet *Sociale Zukunft* ser man den nære sammenhæng mellem steinerskolens dannelse og tregrenings-impulsen. Her var der artikler om demokrati og socialisme, om international økonomi og tregrening, om kreditvæsenet samt spørgsmål om opdragelse. Der står også en artikel af Rudolf Steiner om steinerpædagogikkens målsætning, som kan udtrykkes således:

Pædagogik er en kunst, og undervisningsstoffet er et middel til opdragelse. Den pædagogiske kunst er kun mulig ud fra en reel kundskab om menneskets væsen og udviklingsfaser. Eleverne skal ikke tilpasses næringslivets behov for arbejdskraft, og de skal ikke opdrages til at blive lydige statsborgere, men de skal gives forudsætning for at kunne forme og omforme samfundet, sådan som de ønsker det i fremtiden.

En skole, hvor staten eller næringslivet dikterer vilkårene for opdragelse og uddannelse, hindrer lærernes pædagogiske kreativitet og udvikling.

Derfor må steinerskolerne være selvforvaltende, det vil sige, at det er de udøvende pædagoger, som selv forvalter skolen i dens helhed.

Selvforvaltning

I en steinerskole indebærer selvforvaltning, at en kreds af lærere i samarbejde med forældre og andre interesserede påtager sig ansvaret med at forvalte:

- skolens pædagogiske idé/målsætning
- skolens retslige og sociale forpligtelser
- skolens opgave overfor samfundet

Samtidig forudsætter selvforvaltning en vilje hos den enkelte til selvopdragelse, til at indrette et «indre værksted» for at øve evnen til samarbejde. Et samarbejde, som vil have forskellig karakter i hvert af de tre nævnte forvaltningsområder.

I selvforvaltningen mødes også stærke modkræfter. Det, som en gang var forenet om en idé, ophører efterhånden at virke. Fællesskabet kan kun genskabes, hvis hvert enkelt individ, ud fra sine forudsætninger, indgår i en ny genskabelsesproces. Dette er kernepunktet i al selvforvaltning. Den er ikke kun en metode, men handler lige så meget om holdning og sindelag.

Åndsselvet – det næste trin

Bevidsthedssjælen - har to sider, en antisocial egoistisk og en højere social altruistisk side. Dette gælder for hele den nuværende kultur. Man må finde en rimelig balance mellem disse kraftfelter, noget som er en individuel udfordring. Steinerskolen skal for eksempel ikke forsøge at imitere organisationsformer fra næringslivet og offentlig forvaltning. De skal være det eksperimentelle felt, de er tænkt som, hvad der indebærer en øvelse for fremtidige samarbejdsformer. Dette er et af trinnene på selvforvaltningsvejen.

I vor tid finder man åndsselvet - det næste trin i menneskehedsudviklingen - i vor ærlige stræben efter at danne fællesskaber, som kan virke inspirerende på kulturlivet i samfundet, men som også kan bidrage til udviklingen af en ny civilisation. Med dette som overordnet målsætning får man et helt andet udgangspunkt for metodespørgsmålene i det som Rudolf Steiner kalder «moralisk teknik».

Billeddannelse

Et centralt begreb i den moralske teknik er «billeddannelse». Vi kan her knytte an til de individuelle billeder og drømme, som hver og en tager med sig ind i fællesskabet. Evnen til at bringe liv og bevægelse i egne billeder er afgørende for fællesskabsdannelsen og for billeddannelsesprocessen i en gruppe. Der findes udførlige beskrivelser af, hvad billeddannelse er, og hvordan man arbejder for at fremskaffe sådanne fælles »billeder«, så det behandles ikke her, men jeg vil forsøge at udvide begrebet og antyde, hvad den enkelte kan gøre for at indrette et sådant «værksted» i sit indre. Sådant at man har mulighed for at bidrage til, at et så sandt billede som muligt kan vokse frem, et billede som er fri for egne sympatier, antipatier og kæpheste, ja, et billede som kan nærme sig den åndelige ide om en steinerskole.

Billeddannelser leder til imagination.

Dybere imagination får vi, hvis vi kan opdage, hvordan den åndelige verden kommer til udtryk i den fysiske verden, og når vi finder den rette balance mellem vort indre sjæleliv og den ydre verden.

Hvis denne balance ikke findes, er billederne, som vi danner, kun illusioner. Man synes at «se» noget i verden, men disse billeder giver kun udtryk for personlige forhåbninger, ønsker eller rædsler. Man «fæster» sit eget sjæleliv på det ydre, i stedet for at se det i et sandt, objektivt lys.

Evnen til imagination.

Vi kan opøve evnen til imagination gennem, sådan som Rudolf Steiner udtrykker det, «egen opmærksomhed på og omsorg for visse sjæleaktiviteter – som vi sædvanligvis udfører uden at tænke over det». Det findes otte sådanne aktiviteter. Det er enkle øvelser, som hvem som helst kan udføre. Øvelsesfeltet er ikke blot en privatsag, men også en social udfordring. Det kan indgå i en studiegruppe, hvor man gør øvelser sammen og følger op på erfaringer og særlige vanskeligheder, som man støder på i arbejdet med øvelserne. De indgår i den såkaldte ottefoldige vej, som beskrives i *Hvordan når man til erkendelse af de højere verdener?* i kapitlet «Om nogle virkninger af indvielsen».

Som dyder

Der er tale om at øve aktiviteterne som «dyder» og ikke som en permanent tilstand. Praktisk kan øvelser udføres gennem, at man vælger én øvelse for én bestemt dag i ugen, og ved aftenens tilbageblik kan man vende opmærksomheden mod, hvordan man har forholdt sig til denne sjæleaktivitet i løbet af hele dagen. Sådant vil hver ny dyd, som man tilegner sig, bidrage til udviklingen af et nyt opfattelsesorgan. De otte aktiviteter er:

- At give agt på sine forestillinger
- at give agt på sine beslutninger
- at give agt på sin snak/sin tale
- at give agt på sine handlingers konsekvenser
- at give agt på sine livsvaner
- at give agt på sin ærlige stræben
- at give agt på, hvad livet lærer én.

Den ottende aktivitet har en lidt anden karakter end de syv første, nemlig at synke meditativt ind i sig selv, for grundigt at rådføre sig med sig selv, overveje sine opgaver og forpligtelser og begrunde sit livsindhold og sine livsmål.

Interesse for den anden

For at kunne forstå et andet menneske må der herske stilhed i ens egen sjæl. Kun på den måde kan man blive opmærksom på, hvad der rører sig i sjælen hos et andet menneske. Dette er kernepunktet indenfor opøvelsen af sociale færdigheder. Når vi i en samarbejdssituation - hvor vi er afhængige af hinanden - skal komme frem til en

fælles bedømmelse og beslutning, stilles der store krav til individerne. Vi må holde os selv og vore egne forestillinger tilbage. Samtidig må vi turde gribe ind, når situationen kræver det. En forudsætning for at klare dette er, at man interesserer sig for hinanden og lærer hinanden at kende. At vise interesse for den anden kan få mennesket til at vokse ud over sig selv. Det modsatte gælder også. Den, som tror, at andre ikke har noget at bidrage med, modarbejder produktiviteten i samarbejdet.

Inspiration og biøvelserne

At kunne «læse» en social situation i overensstemmelse med virkeligheden er et udtryk for empati, og det er en forudsætning for en objektiv bedømmelse. Det leder os til begrebet inspiration, sådan som det benyttes i antroposofien. At kunne se det sande jeg hos et andet menneske, bag «dobbeltgænger-masken», er et trin på vejen mod inspiration. For at klare dette må vi se bort fra vort subjektive jeg og forsøge at se den anden så «rent og klart» som muligt. Denne kvalitet er nødvendig for at kunne drive en selvforvaltende virksomhed. Da bliver den moralske teknik et frugtbart redskab.

Rudolf Steiner beskriver i *Hvordan når man til erkendelse af de højere verdener?* på hvilken måde man kan opøve evnen til inspiration. Det er de såkaldte biøvelser eller den seksfoldige vej. Disse er:

- tankekoncentration
- viljeskontrol
- emotionel/følelsesmæssig balance
- positivitet
- åbenhed/ fordomsfrihed
- indre harmoni.

I Rudolf Steiners bog *Teosofi* er biøvelserne beskrevet under afsnittet «Erkendelsesstien». Også disse øvelser egner sig både som en individuel udviklingsvej og som et hjælpemiddel til at se tilbage på en samarbejdssituation. Her kan der udvikles et nyt arbejdsfelt i det sociale liv, ved at man bearbejder både de fælles og de individuelle erfaringer og vanskeligheder, som man er stødt på.

Handle ud fra situationen - intuition

At handle ud fra situationen og behovet på en måde, som svarer til virkeligheden, stiller de største krav i samarbejdet - både internt i en virksomhed og ud mod samfundet i øvrigt. Rudolf Steiner kalder intuition at «handle i overensstemmelse med virkelighedens krav». Også her peger han på en skolingsvej, den såkaldte femfoldige vej:

- At være tålmodig overfor den egne og andres sjælelige udvikling
- Opdragelse af eget ønskeliv
- Ikke lade sit inde hindre et klart blik for andres intentioner
- Bekæmpe fordomme
- Mildhed og taktfølelse.

Disse øvelser udvikler evnen til intuition og følger efter den ottefoldige og den seksfoldige vej. Der findes næppe nogen bedre håndbog i udvikling af social kompetence end bogen *Hvordan når man til erkendelse af de højere verdener*, og den bør benyttes aktivt indenfor arbejdet med selvforvaltning. Det er en vej mod helbredelse af de sociale skadevirkninger, som vi møder i samfundet.